

**“Filologiya va pedagogikada yangicha ilmiy izlanishlar:
an'anaviylikdan zamonaviylikka”**

**ONLAYN REFLEKSIYA VA O'Z-O'ZINI BAHOLASH VOSITALARI
ORQALI TALABALARDA O'QUV MAS'ULIYATI VA O'ZINI
BOSHQARISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH**

Kubaymurodova Shaxrizoda Qaxramonovna

ISFT universiteti Samarqand filali

Pedagogika yo'nalishi

2-bosqich magistri

E-mail: Kubaymurodovashahrizoda@gmail.com

Annotatsiya:

Raqamli ta'lim muhitida onlayn refleksiya va o'z-o'zini baholash vositalaridan foydalanish orqali talabalarning o'quv mas'uliyati, mustaqil qaror qabul qilish hamda o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Raqamli kundaliklar, elektron portfoliolar, reflektiv so'rovnomalar va o'zlashtirishni monitoring qilish vositalarining pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, talabaning o'z ta'lim faoliyatini rejalashtirishi, natijalarini tahlil qilishi va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish strategiyalarini ishlab chiqishiga qaratilgan amaliy yondashuvlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar:

Raqamli ta'lim, onlayn refleksiya, o'z-o'zini baholash, o'quv mas'uliyati, o'zini boshqarish, metakognitiv ko'nikmalar, elektron portfolio, mustaqil ta'lim, raqamli pedagogika.

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi talabalarning bilim olish jarayonini tashkil etish, nazorat qilish va baholashga bo'lgan an'anaviy qarashlarni o'zgartirmoqda. Elektron ta'lim platformalari, masofaviy kurslar va interaktiv o'quv resurslari talabalarga ta'lim mazmunidan mustaqil foydalanish imkoniyatini yaratmoqda. Biroq raqamli resurslarning mavjudligi o'z-o'zidan yuqori natijalarni kafolatlamaydi. Talaba o'z oldiga maqsad qo'yishi, vaqtini to'g'ri taqsimlashi, o'zlashtirish darajasini aniqlashi va ta'lim faoliyatini muntazam takomillashtirib borishi lozim. Ushbu jarayonda refleksiya va o'z-o'zini baholash muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Refleksiya talabaning o'z bilimlari, tajribasi, faoliyati va erishgan natijalarini tahlil qilish jarayoni bo'lsa, o'z-o'zini baholash belgilangan mezonlar asosida o'zlashtirish darajasini aniqlashga xizmat qiladi. Mazkur

vositalar talabaning faqat yakuniy natijaga emas, balki natijaga erishish jarayoniga ham e'tibor qaratishiga yordam beradi.

Nicol va Macfarlane-Dick (2006) o'z tadqiqotlarida shakllantiruvchi baholash va fikr-mulohazalarning talabalarni o'z ta'limini boshqarishga jalb etishdagi ahamiyatini asoslab berganlar. Ushbu yondashuvdan kelib chiqib, onlayn refleksiya va o'z-o'zini baholashni raqamli pedagogikaning muhim tarkibiy qismi sifatida o'rganish dolzarb hisoblanadi. Raqamli ta'lim muhitida onlayn refleksiya va o'z-o'zini baholash vositalarining pedagogik imkoniyatlarini ochib berish hamda talabalarda o'quv mas'uliyati va o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishga doir metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Onlayn refleksiyaning pedagogik mohiyati. Refleksiya talabaning o'quv faoliyatini ongli ravishda kuzatishi, o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishi va keyingi faoliyatini takomillashtirish bo'yicha xulosalar chiqarishini anglatadi. An'anaviy ta'limda refleksiya ko'pincha dars yakunidagi og'zaki savollar yoki yozma fikrlar orqali tashkil etilgan bo'lsa, raqamli ta'lim sharoitida bu jarayonni muntazam va tizimli ravishda olib borish imkoniyati kengayadi. Onlayn refleksiya elektron kundaliklar, ta'lim platformalaridagi muhokama maydonlari, reflektiv bloglar, raqamli portfoliolar va qisqa so'rovnomalar yordamida amalga oshirilishi mumkin. Masalan, talaba har bir mavzu yakunida qanday bilimlarni egallagani, qaysi vazifalarni bajarishda qiyinchilikka duch kelgani va keyingi mashg'ulotda nimalarga e'tibor qaratishi kerakligi haqida yozma fikr bildiradi. Bunday faoliyat talabaning o'z o'quv jarayoniga tashqi kuzatuvchi sifatida qarashiga yordam beradi. U muvaffaqiyat va kamchiliklarni tasodifiy hodisa sifatida emas, balki muayyan strategiyalar, vaqt taqsimoti va o'quv faoliyati bilan bog'liq omillar sifatida tahlil qilishni o'rganadi.

Onlayn refleksiyani samarali tashkil etish uchun savollar aniq va maqsadli bo'lishi lozim. "Bugun nimani o'rgandim?", "Qaysi topshiriq menga qiyin bo'ldi?", "Qiyinchilikni qanday yengdim?" va "Keyingi safar qanday strategiyani qo'llayman?" kabi savollar talabaning fikrlash faoliyatini faollashtiradi.

O'z-o'zini baholash va o'quv mas'uliyati. O'z-o'zini baholash talabaning o'z faoliyatini oldindan belgilangan mezonlar bilan taqqoslashi va natijalarini mustaqil tahlil qilishidir. Ushbu jarayon o'qituvchi tomonidan qo'yilgan bahoni shunchaki qabul qilish bilan cheklanmaydi, balki baholash mezonlarini tushunish va o'z rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashni ham nazarda tutadi. Masalan, talaba ilmiy taqdimot tayyorlaganda mazmunning aniqligi, dalillarning asoslanganligi, manbalardan foydalanish, taqdimot tuzilishi va nutq ravonligi kabi mezonlarni tekshirishi mumkin. Buning uchun elektron baholash jadvali yoki raqamli rubrikadan foydalanish maqsadga muvofiq.

O'z-o'zini baholashning samaradorligi mezonlarning tushunarli bo'lishiga bog'liq. Agar talaba yaxshi bajarilgan ish qanday ko'rinishga ega ekanini bilmasa, o'z

faoliyatiga xolis baho berishi qiyinlashadi. Shu sababli o'qituvchi baholash mezonlarini topshiriq boshlanishidan oldin tushuntirishi, zarur hollarda namunaviy ishlar bilan tanishtirishi kerak. O'quv mas'uliyati talabani topshiriqlarni o'z vaqtida bajarishi, belgilangan maqsadlarga intilishi, qiyinchiliklarni mustaqil bartaraf etishga harakat qilishi va o'z natijalari uchun javobgarlikni his etishida namoyon bo'ladi. O'z-o'zini baholash ushbu mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi, chunki talaba o'z muvaffaqiyatini faqat tashqi nazorat bilan emas, balki shaxsiy sa'y-harakatlari bilan ham bog'lashni o'rganadi.

Raqamli vositalar orqali o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish.

O'zini boshqarish talabani o'quv maqsadlarini belgilashi, faoliyatini rejalashtirishi, o'zlashtirish jarayonini kuzatishi va zarur hollarda o'qish strategiyasini o'zgartira olishini anglatadi. Zimmerman (2002) o'zini boshqarishga asoslangan ta'limda rejalashtirish, faoliyatni amalga oshirish va natijalarni reflektiv baholashning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi. Raqamli muhitda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun bir nechta vositalardan foydalanish mumkin.

Birinchidan, elektron rejalashtirgichlar yordamida talaba haftalik va oylik maqsadlarini belgilaydi. Katta hajmdagi topshiriqlar kichik bosqichlarga ajratilib, har birining bajarilish muddati belgilanadi. Ikkinchidan, elektron portfolio talabani vaqt davomida erishgan natijalarini saqlash va taqqoslash imkonini beradi. Unda dastlabki va takomillashtirilgan ishlar, o'qituvchi izohlari hamda talabani reflektiv yozuvlari jamlanadi. Uchinchidan, raqamli testlar va o'zlashtirish ko'rsatkichlari talabani qaysi mavzularni qayta o'rganishi kerakligini aniqlashga yordam beradi. Bunda natijalar faqat reyting sifatida emas, balki keyingi o'quv harakatlarini rejalashtirish uchun axborot sifatida talqin qilinishi lozim. To'rtinchidan, elektron muhokama maydonlari talabalarga o'z fikrlarini ifodalash, boshqalarning qarashlarini tahlil qilish va o'z xulosalarini qayta ko'rib chiqish imkonini beradi. Mazkur vositalar talabani mustaqilligini rivojlantirishi mumkin, biroq ularning natijadorligi muntazam foydalanish, aniq maqsadlar va pedagogik yo'naltirishga bog'liq.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Onlayn refleksiya va o'z-o'zini baholash vositalari raqamli ta'lim sharoitida talabalarning o'quv mas'uliyati, metakognitiv faoliyati va o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. Ushbu vositalar talabalarga o'z bilimlarini tahlil qilish, mavjud kamchiliklarni aniqlash va keyingi o'quv faoliyatini ongli ravishda rejalashtirish imkonini beradi. Samarali natijaga erishish uchun refleksiya muntazam tashkil etilishi, baholash mezonlari aniq belgilanishi va olingan natijalar keyingi ta'lim faoliyatiga tatbiq qilinishi lozim. O'qituvchi esa nazorat qiluvchi shaxsdan ko'ra, talabani mustaqil rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik hamkor vazifasini bajarishi kerak. Kelgusidagi tadqiqotlarda elektron refleksiya kundaliklari, raqamli portfoliolar

va o'z-o'zini baholash rubrikalarining talabalarning o'quv mas'uliyati hamda akademik natijalariga ta'sirini empirik usullar asosida o'rganish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Nicol, D. J., & Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. *Studies in Higher Education*, 31(2), 199–218.
2. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70.
3. Abdullaeva, N. (2019). "Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning zamonaviy metodlari va ularning amaliy ahamiyati." *Oliy ta'lim muammolari ilmiy jurnali*, 4(1), 87–93.
4. Qodirov, A., & Jo'rayev, M. (2021). "Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning o'quv jarayonidagi qo'llanilishi." *Ta'lim va innovatsiya jurnali*, 3(2), 45–52.